

Zabytki Gminy Rytwiany

Klasztor Pokamedulski w Rytwianach

Klasztor w Rytwianach to najcenniejszy nie tylko w skali regionu, ale również i Polski a nawet Europy, pokamedulski zespół sakralny. Powstał w 1621r. z fundacji Jana Magnusa Tęczyńskiego, usytuowany na niewielkim wzniesieniu, pośród wspaniałych lasów, jest oddalony o kilka kilometrów od ludzkich siedlisk. Klasztor wraz z zabudowaniami był drugim, po krakowskich Bielanych ośrodkiem kamedulskim w Polsce. Ważnym jest fakt, iż zachował się on w formie prawie nie zmienionej w stosunku do pierwotnego założenia. Osobliwością Klasztoru jest ukryta w jednej z szaf unikatowa w skali kraju figura woskowa (pośmiertna maska), Anny Dziulanki - pól Włoszki niskiego stanu, wybranki magnata Opalińskiego, który stracił dla niej głowę, narażając na szwank reputację jednego z najznacześniejszych rodów ówczesnej Rzeczypospolitej. W kryptach pod kościołem znajdują się groby zakonników, w kapitularni grobowiec rodziny Radziwiłłów, a w podziemiach kaplicy p.w. św. Romualda sarkofag Stanisława Łukasza Opalińskiego. Ołtarz główny klasztoru zdobi obraz

przeora rytwiańskiego klasztoru w latach 1623-32 Venanto da Subiaco

W historii pustelni w sposób szczególny zapisały się prace prowadzone z inicjatywy Elżbiety Sieniawskiej. Między 1717 a 1719 rokiem architekt Giovanni Spazzio wzmocnił fundamenty pod kościołem. Równolegle, obok prac budowlanych, odnowiono również malowidła w świątyni. Ich restauracja powierzona została malarzowi Karolowi de Prevot. Przez okres ponad dwóch wieków w eremie toczyło się ciche, okryte tajemnicą życie. Nie ominęły go nieszczęśliwe wypadki losowe (dwa pożary: w 1737 i 1741 roku, w czasie, których zniszczeniu uległa między innymi biblioteka), ani też smutne wydarzenia związane z historią naszego narodu. 16 czerwca 1820 roku, na mocy ustawy o

zniesieniu klasztorów, dokonano kasaty konwentu. Ostatni czterej zakonnicy przebywali w pustelni do 1825 roku, kiedy to przeniesiono ich do eremu warszawskiego.

W XIX wieku, staraniem Elżbiety z Branickich i Adama z hrabiów Potockich, opuszczony klasztor

powierzono ojcom reformatom. Wkrótce jednak (1864 r.) kolejne zarządzenia władz carskich po upadku powstania styczniowego zmusiły ich do opuszczenia Rytwian. W 1925 roku podjęto jeszcze jedną próbę przywrócenia dawnego stanu. Do klasztoru powrócili kameduli. Jednak stan opuszczonych od lat zabudowań uniemożliwił zamieszkanie w nich. Z tego też powodu w rok później zakonnicy zostali z polecenia przełożonych odwołani. W 1935 roku świątynia stała się kościołem parafialnym dla mieszkańców Rytwian, Kłody i okolicznych wiosek. Ostatnie czterdzieści lat w historii klasztoru to czas heroicznej opieki nad obiektem ze strony księdza kan. Adama Łęckiego.

Drewniany kościółek w Strzegomiu

Jednym z najcenniejszych zabytków drewnianej architektury sakralnej w regionie jest urokliwy

kościółek w Strzegomiu. Żeby dotrzeć do Strzegomia, starej wsi królewskiej, zagubionej w lasach staszowskich, należy zboczyć z głównej szosy łączącej Sandomierz ze Staszowem. Nazwa wsi pojawia się w XII wieku - na pieczęci zachował się napis "Gniewomir ze Strzegomia".

Parafia strzegomska istnieje od połowy XIV wieku. Kiedy zbudowano kościół w Strzegomiu, tego dokładnie nie wiadomo. Jan Długosz wspomina o istnieniu w tej wsi drewnianej świątyni p.w.św. Andrzeja Apostoła, której kolatorem był sam król Polski. W pierwszej połowie XIV wieku parafia Strzegom wynosiła 33,2 km² i mieszkały w niej 192 osoby. Na 1 km² przypadało 5,8 osoby. Miejskowa tradycja ludowa przekazuje, że król Kazimierz Wielki, polując w okolicznych lasach, chciał mieć w pobliżu kaplice i dlatego kazał wybudować niewielką świątynię. Za wsią ciągnie się pas niewielkich wzgórz, z których ponoć spuszczano potężne bale. W miejscu gdzie się zatrzymały zbudowano kościół.

Przyjmuje się, że istniejącą świątynię z bali modrzewiowych wzniesiono na przełomie XVI i XVII w,

konsekrował ja bp krakowski J... an Radziwiłł. W 1609 r. Bp Tylicki dołączył Strzegom do parafii w Wiązownicy. Strzegomski kościół był dawniej często zaniebawiany, o czym świadczą zapiski po wizytacjach. Gruntowne odnowienie przeszedł po 1857 r. Najstarszymi częściami są prezbiterium i przednia część nawy. Pierwotnie był więc jeszcze mniejszy i w takim kształcie przetrwał do naszego wieku, kiedy to został znacznie przedłużony. W poprzednim kształcie był zbyt ciasny. Konstrukcję budowli stanowią potężne bierwiona modrzewiowe, które zostały w środku i na zewnątrz oszalowane deskami. Kościół w Strzegomiu składa się z trzech naw. Środkowa, najwyższa, przykryta jest płaskim stropem. Dwie boczne, oddzielone słupkami od środka i znacznie niższe mają stropy skośne, co wynika z kształtu dachu siodłowego krytego gontem. Wnętrze tego oryginalnego zabytku przepojone jest staropolską atmosferą. Wszystko jest tu miniaturowe: późnorenesansowy ołtarz główny z pociemniałym od starości obrazem Piety (uchodzący dawniej za cudowny) siedemnastowieczna ambona, barokowe ołtarze boczne ustawione przy tęczy (w lewym obraz Przemienienia Pańskiego, w prawym wizerunek św. Mikołaja). Chór również barokowy.

Pozostałe zabytki.

Inne z ciekawych obiektów to: ruiny gotyckiego zamku obronnego z XV w. w Rytwianach wraz z

Młyn na Grobli

pozostałościami fosi, którego fundatorem był biskup krakowski i arcybiskup gnieźnieński Wojciech Jastrzębiec oraz XIX - wieczny pałac w Rytwianach, otoczony starym, zadbanym parkiem, będący dawniej siedzibą reprezentacyjną księcia Artura Radziwiłła. Dziś pałac jest luksusowym hotelem, pełniącym funkcję ośrodka wypoczynkowo - rehabilitacyjnego z bogatą bazą zabiegową i leczniczą. Jest to także idealne miejsce na wypoczynek oraz organizację szkoleń, kursów, konferencji, bankietów i przyjęć okolicznościowych. Obecnie właścicielem Hotelu jest DGP DOZORBUD Grupa Polska Sp. z o.o. z siedzibą w Legnicy. Dla gości ceniących estetykę i komfort przygotowano 45 miejsc noclegowych w pokojach jedno-, dwu-, trzy i czteroosobowych o najwyższym standardzie oraz

dwa ekskluzywne apartamenty. Wnętrza hotelu to doskonałe połączenie nowoczesności i stylu retro.

Na terenie gminy znajdziemy zabudowania dawnego przemysłu rolno - spożywczego w Rytwianach: m. in. zabudowania dawnej gorzelni (dziś niewykorzystane), wciąż czynnej cegielni, budynku młyna wodnego w miejscowości Grobla i inne.

Spotkamy również ciekawe zabytki ludowego budownictwa mieszkalnego i gospodarczego a także liczne przydrożne kapliczki w Rytwian

Gorzelnia

ach, Niedziałkach, Kłodzie i Tukłęczy.

Gmina Rytwiany należy do najpiękniejszych zakątków w województwie świętokrzyskim. Wśród rozległych lasów zachowały się miejsca o wyjątkowych wartościach przyrodniczych. Jednym z nich jest leśno - wodny rezerwat przyrody „Dziki Staw”, w skład którego wchodzi jezioro potorfowe o pow. 2,9 ha i głębokości około 2 m. Otoczony jest dzikimi, podmokłymi łąkami z bardzo rzadkimi gatunkami roślin i zwierząt i pięknym, 120-letnim modrzewiowym lasem, z wspaniałymi okazami modrzewia europejskiego, osiagającego wymiary ponad 35 m! Można tu spotkać kormorany, perkozy, czarne bociany, czaple, wydry i borsuki. Stwierdzono występowanie bardzo rzadkiego chronionego gatunku paproci pn. salwinia pływająca. Ta oaza ciszy i spokoju wywrze wrażenie nawet na najbardziej wybrednym turyście.

Gmina Rytwiany - www.rytwiany.com.pl/index.php?id=213